

Norsk Oversetterleksikon

Christopher Andreas Holmboe, 1796–1882

Christopher Andreas Holmboe var teolog, filolog og numismatiker ved Universitetet i Christiania, men bidro også til oversettelse av Det gamle testamente og av kjente kulturtekster fra arabisk (og indirekte fra tyrkisk). Størst betydning har hans oversettelse av den berømte arabiskspråklige fabelsamlingen *Kalila og Dimna* (1880).[1]

Liv og virke

Christopher Andreas Holmboe vokste opp i Vang i Valdres.[2] Foreldrene var sogneprest Jens Holmboe (1746–1823) og Cathrine Holst (d. 1823). Han og broren Bernt Michael (f.

1795) ble først undervist av huslære-

re før de kom til katedralskolen i

Christiania i 1812 og begge ble dimit-

tert til examen artium i 1814. C.A. Holmboe viste tidlig interesse for orientalske språk. I 1818 avla han embetseksamen i teologi (som inkluderte hebraisk) med beste karakter. I 1821–22 hadde han stipend til École des Langues Orientales i Paris, der han i tre semestre studerte arabisk og persisk. I 1822 ble han utnevnt til lektor i «østerlandske språk» ved Det kongelige Fredriks universitet i Christiania (grunnlagt 1811). Tre år senere ble han forfremmet til professor, og ble dermed den første norske professor på dette fagområdet.[3] Han underviste i de semittiske språkene hebraisk, arabisk og syrisk (arameisk), samt i det «klassiske» indiske språket

Fotogr. af P. Petersen Christiania.

Bibliografi

Vis detaljert informasjon

Kalila og Dimna, en Række moraliske og politiske Fabler av Philosophen Bidpai

Christiania: Jac. Dybwad, 1880

Antar, Arabernes Bayard, Helten uden Frygt og uden Dadel : Episoder af Antar-Sagnene

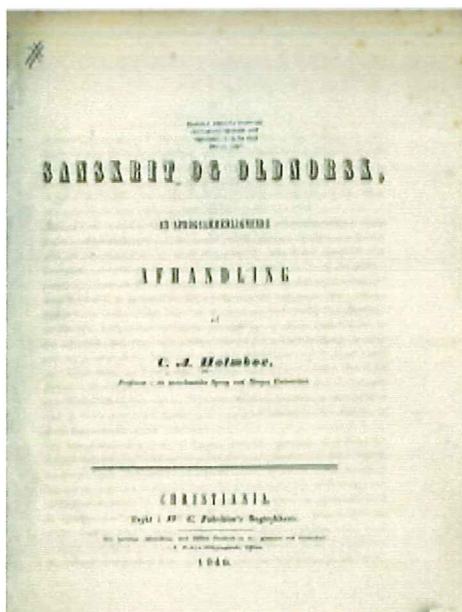
Christiania: Dybwad, 1881

Elberkevi, Mohammed Ben Pir Ali

Tyrkisk Katekismus, eller Udtog af Tyrkernes Troeslære : Til brug for

sanskrit.

Holmboe publiserte en rekke større og mindre bidrag innen filologien om orientalske språk og kulturer, men også om forbindelser mellom oldnorsk og gammelindiske språk, slik som *Sanskrit og Oldnorsk. En sprogsammenlignende Afhandling* (Christiania, 1846) og *Det norske Sprogs væsentligste Ordforraad, sammenlignet med Sanskrit og andre Sprog af samme Æt* (Wien, 1852).

Som sideprosjekt til undervisningen i hebraisk og arbeidet med bibeltekster, ga Holmboe i 1828 ut skriftet *Bibelsk Geographie eller Beskrivelse af de i den hellige Skrift forekommende Lande. Med et Kart over Palestina*, og i 1847 *Bibelsk Geographie i Udtog, til Brug i Almueskoler. Med et Kart over Jødeland*.^[4] I 1868 utga han den omfattende *Bibelsk Real-Ordbog* – over 420 sider med oppslagsord og rikelig illustrert, med henvisninger til både det gamle og nye testamentet.

Fra 1830 til 1876 var Holmboe bestyrer av Universitetets Myntkabinett; han publiserte en rekke bidrag innen dette fagfeltet, som for eksempel «Om Vildsviintypen paa galliske og indiske Mynter» (1868). I løpet av Holmboes bestyretid vokste Myntkabinettets samling fra 9000 til over 46 000 gjenstander.^[5]

Holmboe var også pådriver i arbeidet med reformer i norsk undervisningsvesen, deltok i viktige kommisjoner og utga i flere år *Norske Universitets- og Skole-Annaler*. Han engasjerte seg sterkt i etableringen av Videnskabs-Selskabet i Christiania i 1857 (nå Det Norske Videnskaps-Akademi).^[6]

I 1823 giftet Holmboe seg med Georgine Charlotte Hermanstorff (1789–1869). Han gikk av fra sine stillinger ved universitetet i 1876, og døde 1882 i Kristiania.

Oversettelser

Holmboe deltok som professor i arbeidet med en nyoversettelse fra he-

ungdommen

Christiania: Paa H.T. Winthers Forlag, og trykt i hans Officin af W. Hartmann, 1829

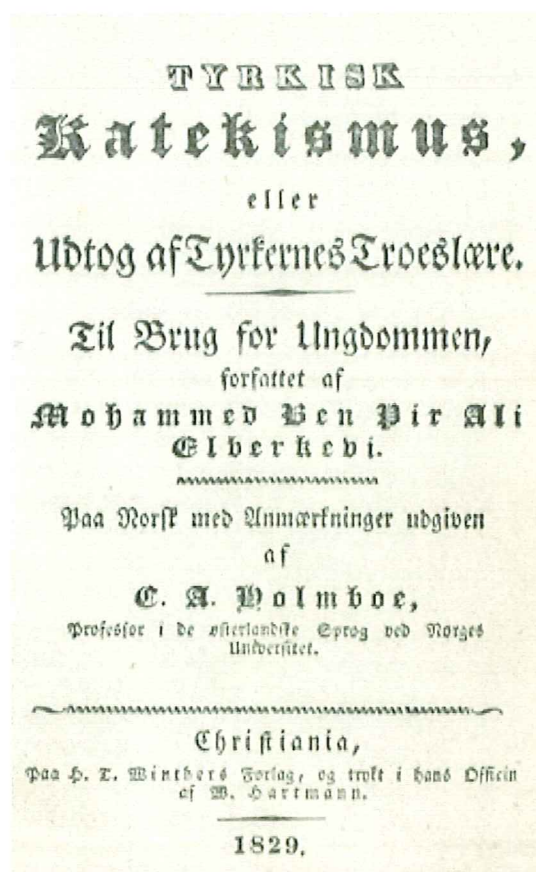
Ibn-Fozlân

Ibn-Fozlân, om nordiske Begravelsesskikke. Fra det Arabiske oversat og med Anmærninger oplyst af C.A Holmboe
: Særskilt aftrykt af Vidensk.-Selsk. Forhandlinger, 1869

braisk av *Det gamle testamente* (utgitt 1891).[7] Som oversetter var det li-kevel tekster fra den arabiske (og muslimske) kulturkrets han først og fremst arbeidet med – og da presentert som formidling av særlig sentrale verk og i en kulturhistorisk ramme. Utvalget har preg av et slags «standardrepertoar» innen den europeiske orientalistikken på 1800-tallet.

I 1829 utga han en norsk oversettelse av en populær tyrkisk lærebok i islam, *Vasiyyetnâme* («Veiledningsboken») forfattet på 1500-tallet av Mehmet ibn Pir Ali Pirgivi (d. 1573), under tittelen *Tyrkisk Katekismus eller Udtog af Tyrkernes Troeslære. Til Brug for Ungdommen*. I forordet begrunner Holmboe oversettelsen med at etter-som «Mohammedanernes» bok består av så mange stykker «tildeels af ganske forskjellig Beskaffenhed, hvilke ere stillede sammen uden Plan, foraarsager, at Læsningen af den er meget trættende, og Meningen saa

vanskelig at fatte», vil man «lettere kunne skaffe sig en Oversigt over de viktigste Puncter i Troeslæren, ved at læse en berømt Theologs systematiske Fremstilling af samme, end at læse Koranen selv». Ved å kalle skriftet «katekismus» knyttet Holmboe muligens an til *Luthers lille katekisme*, som var den mest utbredte lærebok i norske skoler siden almueskolen ble innført i 1739.[8] «Tyrkisk» refererer ikke bare til språket i originalen, men også til det tyrkisk-osmanske riket som den fremste representant på den tiden for den største og mest utbredte retningen innen islam, nemlig sunnismen. Holmboe opplyser at en fransk oversettelse av boken ved Garcin de Tassy (Paris, 1822)[9] «ligger til Grund for nærværende Oversættelse» (s. IV). I forordet bruker han «mohammedanerne» for det vi nå kaller «muslimene» (etter det arabiske ordet), mens han i selve oversettelsen bruker «muselmænd» (tilsvarende det franske ordet «musulman» for muslim).[10] Holmboe bruker for øvrig det domestiserende «Gud» for «Allah»; her følger han antakelig det franske «Dieu».

I 1869 utga Videnskabselskabet i Christiania småskriftet *Ibn-Fozlân, om nordiske Begravelsesskikke. Fra det Arabiske oversat og med Anmærkninger oplyst af C.A. Holmboe*. Det dreier seg om utdrag av den berømte reisebeskrivelsen fra 900-tallet til Ibn Faḍlân [her Ibn-Fozlân], utsending fra hoffet i Bagdad til områder rundt Volga, der han traff på folk av nordisk avstamning, og blant annet beskriver en stormanns begravelse. Selve oversettelsen utgjør bare fire sider, omgitt av halvannen side innledende kommentarer og fem sider med Holmboes noter og anmerkninger. Her trekker han linjer mellom begravelsesritualene beskrevet i teksten og slike han kjenner til fra studier av indiske skikker (blant annet brenning av slavinner eller enker) på den ene side, og til ritualer kjent fra den nordiske historien på den andre. Hensynet til tidens bluferdighet gjorde at han et par steder har «udeladt nogle Ord, der have et obscønt Indhold».

Det er tydeligvis interesse for Ibn Faḍlâns beretning i Europa i disse årene. Teksten var allerede oversatt til dansk i 1814 av professor Jens Lassen Rasmussen (1785–1826). Holmboe baserer seg på en tysk tekstutgave og oversettelse utgitt i St. Petersburg 1823.^[11] I Norge kommer [se >] Alexander Seippel, professor i semittiske språk fra 1886, med sin kritiske tekstutgave (1896) og oversettelse til latin *Rerum normannicarum fontes arabici* («Om nordiske forhold i arabiske kilder», 1928). Denne ble så i 1954 oversatt til norsk av Harris Birkeland, også professor i semittisk, som *Nordens historie i middelalderen etter arabiske kilder*.^[12]

Holmboe utga også, mot slutten av livet, en oversettelse av det berømte arabiske eposet om den førislamske dikteren og legendariske helten Antar: *Antar – Arabernes Bavard, Helten uden Frygt og uden Dadel* (Jacob Dybwad, Christiania, 1881). I sin innledning beskriver Holmboe hvordan beretningene om helten Antar inngår i det tradisjonelle muntlige repertoaret til fortellere som underholdt når folk kom sammen om aftenen på landsbygda, i Arabia og Egypt. «[O]g mangen Tilhører», skriver han, «omtaaget af de narkotiske Virkninger af Tobak og Kafe, ofte ogsaa af Opium, drages ved Phantasiens magt hen til fuld Deltagelse i de Følelser og Lidenskaber, som han hører skildres» (s. 1). Mens samlingen kjent som *Tusen og én natt* er blitt utbredt og oversatt til nesten alle europeiske språk, er episodene om Antar bare kjent for en mindre krets i Europa. Teksten «fortjener saameget mere Opmærksomhed, som den indtager en høiere Rang i Litteraturen end hiin. Den giver en tro Fremstilling av Arabernes Liv i Ørkenen, hvilket i Tidernes Løb ikke synes at have undergaaet nogen Forandring», skriver Holmboe, og utdyper arabernes forestillinger og verdier i vendinger typisk for tidens orientalistiske diskurs. Han oppgir imid-

lertid i forordet at «[d]a den arabiske Text hersteds ikke er tilgjengelig, har jeg, for at give Læseren en Prøve af Antar, maattet indskrænke mig til at oversætte fra det Franske, hvori mange Episoder af Antars levnet ere leverede i flere Aargange af Journal Asiatique» (s. 6).

Holmboe og *Kalila og Dimna*

I 1880 utga forlegger Jac. Dybwad i Christiania *Kalila og Dimna, en Række moraliske og politiske Fabler av Philosophen Bidpai*, «Fra det Arabiske oversatte af Dr. C. A. Holmboe, fhv. Professor i de østerlandske Sprog ved det kongl. Norske Universitet». Da hadde det gått nærmere femti år siden Holmboe først oversatte denne teksten.

«Et mesterverk i arabisk og verdenslitteraturens historie»^[13]

og «et enestående dokument over kontakt mellom sivilisasjonene»^[14] heter det om dette verket, som ble oversatt fra pahlavi (eldre persisk) til arabisk under første halvdel av 700-tallet. Det dreier seg om dyrefabler, nærmere bestemt allegoriske fortellinger der (for det meste) dyr snakker og oppfører seg som mennesker, med sine dyder og svakheter. *Kalila og Dimna* er navnene til to sjakaler som er hovedfigurer i de første historiene – ifølge forskerne fordreininger av navnene på sanskrit, nemlig *Karataka* og *Damanaka*. Andre dyr som går igjen, er løver og aper, skilpadder, rotter og katter, duer og hegrer. Og iblant finner vi menneskelige personer, som fedre og sønner, prinser og munkere.

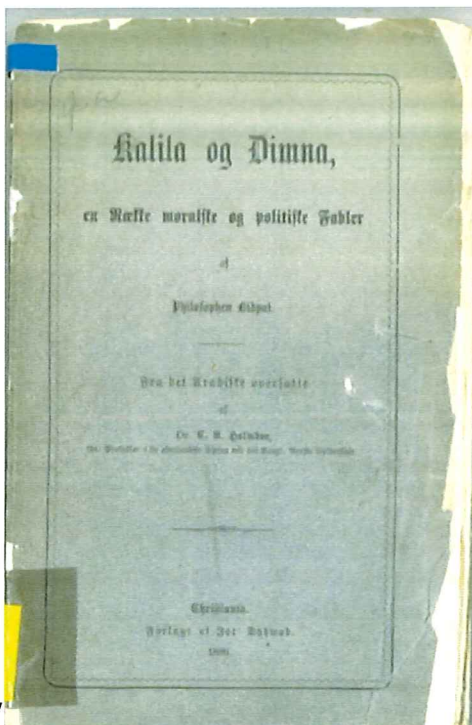
Rammefortellingen består av at den kloke brahminen Bidpai gir råd til kongen Dabshalim. En typisk struktur i et kapittel er at kongen ber Bidpai om en liknelse, for å belyse en situasjon eller problemstilling, og filosofen etterkommer ønsket. Liknelsen gir kongen (og leseren) innsikt i hva som vil være en god, eller nyttig, handlemåte i en slik situasjon. Innenfor den enkelte liknelsen/fabelen, flettes det stadig inn nye underhistorier. Disse kan være lengre forellinger, som når det i samtalene som foregår mellom løven og oksen, heter et sted: «Om du gjør slik, kan det gå deg som lusa og loppen» – «Og hvordan var det?» – «Jo, det hadde seg slik at ...». Eller de kan være korte sammenlikninger og metaforer. Eksempelvis, når det

argumenteres for hvor tungt det kan være å *oppnå* makt og gunst og samtidig hvor lett det er å *miste* det, sammenliknes det med en tung stein som det krever stor møyne og slit å løfte opp, men som faller nedover av seg selv ...

Teksthistorien til dette verket er i seg selv fabelaktig. En fyldig redegjørelse på engelsk finnes hos Carl Brockelmann[15] [Teksthistorisk oversikt ved Jan Hjärpe \(1993\)](#) – her følger noen hovedtrekk: Forskere tidfester det originale, indiske, materialet til å være nedtegnet mellom 200 f.Kr. til 300 e.Kr., men tenker seg at det baserer seg på en

langt eldre indisk *muntlig* fortellertradisjon. Liksom andre slike folketradisjoner foreligger materialet i utallige versjoner, der historier legges til og forsvinner ut, og der fortellingene tar farge av ulike kulturelle omgivelser etter hvert som de vandrer over språk- og kulturgrenser: fra sanskrit til pahlavi (500-tallet), derfra til syrisk (ca. 570) og til arabisk (700-tallet), derfra igjen til hebraisk (1100-tallet), farsi, gresk, latin (1200-tallet); på kryss og tvers av språkene til versjoner på tyrkisk, malay, tamil og fransk (1664). Fra mange av disse versjonene ble det oversatt og nyoversatt videre til både asiatiske og europeiske språk. Det blir hevdet at med hensyn til utbredelse og oversettelser, er det bare Bibelen som kan måle seg mot dette verket.

Den tekstlinjen vi forfølger her, og som fører til Holmboes oversettelse, går tilbake til den arabiske oversettelsen fra pahlavi (persisk) som ble gjort av 'Abdallāh ibn al-Muqaffa' (724–759). Han var konvertitt til islam (fra zoroastrismen) og opprinnelig persisktalende, men arbeidet som sekretær i forvaltningen til det nye abbaside-dynastiet som etablerte seg i Bagdad tidlig på 700-tallet.[16] Ibn al-Muqaffa' la til et innledende kapittel om verkets intensjon og anvisninger til leseren om ulike lesemåter, som ren underholdning eller med en dypere, mer filosofisk tilnærming. Dette kapitlet kom i tillegg til tre andre innledende kapitler før selve hovedfabelene.[17] Alle disse er imidlertid også forsynt med en rekke belærende og illustrerende fortellinger og allegorier.

1880-utgaven

Moderne utgaver og oversettelser av Ibn al-Muqaffa's arabiske *Kalila wa-Dimna* kan føres tilbake til hovedsakelig tre tekstkritiske versjoner: Den mest utbredte er nok tekstutgaven til Sylvestre de Sacy (Paris, 1816). Den ble utgangspunkt for oversettelser til en rekke moderne europeiske språk, så vel som for nyutgivelser av teksten i den arabiske verden. Den libanesiske presten og historikeren Louis Cheikho (1859–1927) oppdaget et eldre, men velholdt, manuskript fra 1339 i et kloster og utga det i Beirut 1905.[18] Og endelig har vi tekstutgaven til 'Abd al-Wahhāb 'Azzām, basert på et manuskript fra Aya Sofya datert 1221, og utgitt i Kairo i 1941. Den kjente franske oversettelsen til André Miquel (Paris, 1957) baserer seg på 'Azzām. Og den mest utbredte oversettelsen av *Kalila wa-Dimna* i Skandinavia i dag, oversatt til svensk av Lotty Berencreutz i 1993, følger slavisk den franske oversettelsen av Miquel.[19] De ulike tekstutgavene avviker noe fra hverandre med hensyn til antall og rekkefølge av de innledende kapitlene, samt hvilke historier og underhistorier som er med.

De Sacy, Holmboe og samtidige oversettelser av *Kalila og Dimna*

Sylvestre de Sacy (1758–1838) var en fransk filolog (arabisk, persisk, syrisk, tyrkisk) og formidler av orientalsk kultur. Hans mest innflytelsesrike arbeid var en klassisk arabisk tekstsamling i tre bind, *Chrestomatie arabe* (1806), med noter og oversettelser. Som lærer ved École des langues orientales[20] i Paris øvde han stor innflytelse på en lang rekke orientalistene over hele Europa.[21] Blant dem var C.A. Holmboe, som i studieåret 1821–22 fulgte kurs og forelesninger i arabisk under de Sacy. Holmboes virke (og oversettelser) inngår således i en europeisk tradisjon på 1800-tallet med filologiske studier av «Orientens» kulturer – studier drevet av genuin interesse for «de andre», men i en historisk og politisk kontekst der Europa dominerer, direkte og indirekte, denne Orienten. I sitt sentrale verk *Orientalism* fra 1978 hevder Edward Said at dette maktforholdet reflekteres og fremmes i formidlingen av orientens kulturer. Said omtaler Sylvestre de Sacy som «orientalismens far»: Ikke bare etablerte han en kanon av arabiske tekster som ble videreført fra en generasjon studenter til den neste, med ham kom også et syn på «Orienten» og dets kultur som noe essensielt fremmed, som måtte tolkes og inngående forklares av vestlige filologer for å kunne verdsettes.[22]

I forordet til sin norske oversettelse (1880) skriver Holmboe:

Den Beslutning at oversætte nærværende Værk er ikke blot en Følge af den Interessen hvormed jeg selv har læst det; men den almindelige Yndest, samme

har nydt og fremdeles nyder i den største Del av Asien og Europa, vakte den Formodning hos mig, at det ogsaa i Skandinavien vilde finde en gunstig Modtagelse. Det er nemlig bleven oversat i Pehlevi, i det hebraiske, syriske, persiske, arabiske, hindustanske, maleisiske, tyrkiske, græske og de fleste europeiske Sprog. Jeg fandt imidlertid ingen Forlægger til en Oversættelse i mit Modersmaal; jeg modtog derfor gjerne Hr. Professor F.Lundhs Tilbud om at paatage sig Forlaget, naar jeg vilde udgive det paa Tydsk. [...]. Oplaget af denne Oversættelse synes i faa Aar at være udsolgt; thi Dr. Ph. Wolff som i 1837 udgav en Oversættelse af samme Bog under Titel: «Bidpais Buch des Weisen», siger i sin Fortale, at han forgjæves havde søgt at faa et Expl. af min Oversættelse. Nærværende Oversættelse vil saaledes i Norden erstatte Savnet av den tydske.

Slik henger det altså sammen, at Holmboe først fikk utgitt *Kalila og Dimna* på (dansk-)norsk nærmere femti år etter han oversatte verket. I Morgenbladet 19. november 1832 finner vi en innsendt omtale av «Calila und Dimna, eine Reihe moralischer und politischer Fabeln des Philosophen Bidpai, aus dem Arabischen übersetzt von C. A. Holmboe, Christiania 1832, i Lundhs Bogtrykkerie hos Roshauw».[23] Her heter det:

Vor norske Forfatters Fortjeneste bestaaer i at have oversat dem ligetil fra det Arabiske med samme ædle Simpelhed og Naivitet, hvorved Læsningen af de ældste østerlandske Skrivter, f. E. det gamle Testamente, bliver saa behagelig for Enhver, som medbringer en reen og sund Smag. Til Bogens Anbefaling som Lecture for alle, der stræbe at befæste sig i Moralens og Kløghedens ældgamle Grundsætninger, især for Ungdommen, der bør indprænte sig Samme, behøves Intet at siges.

Innsenderen avslutter slik: «At han ikke har leveret en norsk, men en tysk Oversættelse, maa være den Dannede velkommen, og gjør Skriftet dobbelt bequemt til Læsebog i Skolerne og ved den private Underviisning.»

En grundig anmeldelse finner vi i Maanedsskrift for Litteratur («udgivet af

et Selskab» i København, 1834), undertegnet C. T. Johannsen.[24] Etter en lengre presentasjon av verkets mangslungne historie på tvers av språk og kulturer, skriver han:

Den Skjebne, stedse paa ny at blive oversat fra et Sprog i et andet, og herfra atter i et andet, har endnu ikke ophørt at træffe vor Bog. Herr professor Holmboe i den Hensigt ogsaa at gjøre de lærerige Fabler tilgjengeligere i Norden, oversatte dem paa Dansk; men neppe var de iførte denne nye Dragt, før de igjen maatte ombytte den med det tydske Sprogs Klædning. Da nemlig ingen Forlægger vilde paatage sig Risiko ved at trykke den danske Oversættelse, blev den ifølge Forf. Ønske oversat paa Tydsk af Herr Treschow Hanson.[25]

Johannsen påpeker i sin anmeldelse at Holmboe har valgt – i stedet for å oversette de fire «fortaler» som innleder fablene i de Sacys arabiske edisjon – å gjengi innholdet i dem i innledningen. I den senere norske utgaven begrunner Holmboe denne framgangsmåten med at boken ikke skal bli «for voluminøs», og ettersom disse fortalene «ikke ere nogen integreerende Deel af Værket». Således vil han gi «en kort Analyse af dem, væsentligt efter Silv. de Sacy's mémoire historique sur le livre intitulé Calila et Dimna» (1880, s. VI, undertegnedes understreking). Det Johannsen imidlertid – og med rette – kritiserer, er at Holmboe «har oversat fra Ord til andet» Sacys sammendrag, og det til tross for at «Oversættelsen gjør Krav paa at være et selvstændigt Arbeide». Denne, sett med våre øyne alvorlige, innvendingen, blir forbigått i stillhet av Holmboe i innledningen til sin norske 1880-utgave.

Johannsen etterlyser flere anmerkninger til teksten, som kan forklare det i «en Orientalers Tenkemaade» som er fremmed for en nordisk leser.[26] Han finner imidlertid at «oversættelsen selv er meget nøiagtig, ligesom ogsaa det tydske Sprog er saa correct, at man kun i sjeldne Tilfælde sporer Udlændingen». Han nevner til slutt noen forslag til alternative løsninger i teksten.

Oversetterstrategi: tilpasninger og stilistiske valg

Som vi så refererer Holmboe i sin innledning til den tyske oversetteren av *Kalila wa-Dimna*. Philipp Wolff (1810–1894) var teolog og orientalist, utdannet ved tyske universiteter, men fulgte også studier i Paris under de

Sacy.[27] Holmboe nevner derimot ikke den første, engelske, oversettelsen basert på de Sacy, som var ved Rev. Wyndham Knatchbull (1795/6–1868), «Fellow of All Souls College, Oxford» og «Laudian Professor» i arabisk: Hans *Kalila and Dimna or The Fables of Bidpai* ble utgitt allerede i 1819. Knatchbull skal også ha vært student hos de Sacy.[28]

I sin oversettelse av utdrag fra Ibn Faḍlān (Ibn Fozlan) så vi at Holmboe eksplisitt utelot passasjer han fant upassende for dannede lesere. Han nevner ikke noe om dette i innledningen til *Kalila og Dimna*. Knatchbull skriver at han vil unngå visse passasjer «offensive to a modern ear» (1819, s. ix). Mens Wolff, derimot, finner «at det kan være på sin plass å advare den lesere som blar rundt i dette verket og kanskje kommer over anstøtelige passasjer, som det vitterligen finnes noen av, ved å opplyse at boka faktisk er et orientalsk verk, og således bør bedømmes etter orientalske begreper» (1837, s. VIII) – men altså ikke utelate ting som forefinnes der. Den tekstnære tilnærmingen ser vi også i stilistiske valg hos Wolff, som er den av de tre som ligger tettest på originalens syntaks og ordbruk. Den arabiske originalteksten er skrevet i en nokså knapp, rett fram stil, med mye direkte tale, og lite bruk av beskrivende adjektiv (og faktisk helt uten tegnssetting, som praksis var i eldre tekster). Holmboe uttrykker ingen tanker omkring oversetterstrategi og -valg, men hans enkle, jordnære stil er godt tilpasset den arabiske teksten. Syntaksen i originalen er overveiende sidestillende, og oversetteren legger generelt ikke til mer under- og overordning enn det et idiomatisk (dansk-)norsk krever. (Det er for så vidt lite kulturspesifikke fenomener og uttrykk i denne teksten, noe som ville kreve mer tilpasning og kreative løsninger.) Knatchbull derimot skriver rett ut at han tillater seg et visst spillerom og frihet i uttrykksformen, og at han har «given to the whole composition a tone very little corresponding with the idiom and resources of the English language» (1819, s. ix). Det virker som han tilstreber en utbrodert stil – kanskje for å komme forventninger om blomstrende orientalske fraser (arabeske ornament) i møte.

Disse ulike oversetterstrategiene kommer i alle fall noe til uttrykk i eksemplene nedenfor, hentet fra begynnelsen på kapitlet om Løven og oxen:

Eksempel 1

Holmboe (1880, s. 1–2):

Wolff (1837, s. 1–2):

Knatchbull (1819, s. 82–85):

Kong Dabchelim sagde til Philosophen Bidpai, den øverste Brahmin: «Fortæl mig en Fabel om to Venner, mellem hvilke en listig Løgner volder Uenighed, saa at han endog bringer det til Fiendskab og Had imellem dem». Bidpai svarede

Der Kônig Dabschelim sagte zu dem Philosophen Bidpai, welcher war das Haupt der Brahmanen: – Mache mir ein Gleichniss in Beziehung auf zwei sich gegenzeitig Liebende, welche ein ränkevoller Lügner auseinander bringt, und dann gar zu Feindschaft und Hass aufregt! Bidpai erwiederte

+Bidpai, who was the chief of the Brahmins, was one day summoned into the presence of king Dabschelim, and being commanded to relate the story of two friends, whose mutual esteem and unreserved familiarity a false and designing companion succeeded in changing into sentiments of hatred and revenge, he began in the following manner

Eksempel 2

Holmboe (1880, s. 1–2):

I Landet Destavend var der en Mand, som havde tre Sønner, som, da de vare blevne voxne, forødede sin Faders Formue og ikke havde lært nogen Erhvervskilde, hvorved de kunde tjene noget. Deres Fader dadlede dem og skjente paa dem for deres slette Forhold.

Wolff (1837, s. 1–2):

Es war in dem Lande Destawend ein bejahrter Mann, der hatte drei Söhne. Als sie das männliche Alter erreicht hatten, verschwendeten sie in kurzer Zeit das Vermögen ihres Vaters, da sie gar kein Geschäft trieben, um sich selbst dadurch zu erwerben. Ihr Vater rügte sie deshalb, und gab ihnen wegen ihrer schlechten Handlungsweise ernstliche Ermahnungen.

Knatchbull (1819, s. 82–85):

There was in the country of Distawand an old man, who had three sons, who being grown up, dissipated the fortune of their father, and had recourse to all possible means of improving their temporal condition, notwithstanding the admonitions and exhortations of their aged parent, who was continually pointing out to them the fatal consequences of their conduct.

Mens altså Holmboe og Wolff legger seg nært inn mot originalens enkle syntaks og basale ordforråd, svinger Knatchbull seg opp med eleverte engelske idiommer og bygger ut med kvalifiserende adjektiv.

Holmboes oversettelser – nedstøvete kulturperler?

Numismatikeren, filologen og orientalisten Christopher Andreas Holmboe fant det naturlig å gi plass til å arbeide med oversettelse i sin mangslungne karriere. Trolig motivert av ønsket om å formidle fra de østerlandske kulturer han studerte, var han kanskje også ansporet av en forventning som lå til stillingen hans, og som han delte med sine kolleger i samtid og ettertid.

Av disse oversettelsene er *Kalila og Dimna* utvilsomt den mest betydelige, også fordi verket har en særegen posisjon i internasjonal kulturhistorie og oversettelseshistorie. Det er ikke utgitt noen norsk utgave siden Holmboes fra 1880. Lotty Behrencreutz sin svenske versjon er gjenutgitt og tilgjengelig i flere utgaver; Phillipp Wolffs tyske oversettelse (1837) er stadig å finne i nye utgaver; det samme er Wyndham Knatchbulls engelske fra 1819.

Flere av fortellingene slår en som umiddelbart relevante og med overføringsverdi til dagens politiske konflikter, nasjonale som internasjonale: smiger og bakvaskelser, omskiftelige allianser, det å innnynde seg hos maktpersoner, men også fall fra nåde, kynisk utnyttelse av nettverk, intriger og opportuniste versus vennskap, troskap og ærlighet.

Oversettelser og tekstutgivelser av *Kalila og Dimna* nevnt i teksten

Calila et Dimna ou Fables de Bidpai en arabe; précédés d'un mémoire sur l'origine de ce livre, et sur les diverses traductions qui en ont été faites dans l'Orient [...]. Par M. Silvestre de Sacy, Paris: Imprimerie Royale, 1816.

Kalila and Dimna or The Fables of Bidpai. Translated from the Arabic by the Rev. Wyndham Knatchbull, Oxford: W. Baxter, 1819.

Calila und Dimna oder die Fabeln Bidpai's. Aus dem Arabischen, Verdeutsch von Philipp Wolff, *Morgenländische Erzählungen 1-2*, Stuttgart: F. Scheible's Buchhandlung, 1837.

Kalila og Dimna, en Række moraliske og politiske Fabler av Philosophen Bidpai. Fra det Arabiske oversatte af Dr. C. A. Holmboe, fhv. Professor i de østerlandske Sprog ved det kongl. Norske Universitet, Christiania: Jac. Dybwad, 1880.

Referanser

Brockelmann, Carl: «Kalīla Wa-Dimna». *Encyclopaedia of Islam*, andre utgave. Nedlastet 12. mai 2020 fra https://referenceworks.brillonline.com/entries/encyclopaedia-of-islam-2/kalila-wa-dimna-COM_0427?s.num=14

Collett, John Peter (2011). *Universitetet i Oslo 1811–2011. Bok 1: 1811–1879: Universitetet i nasjonen*. Oslo: Unipub.

De Blois, F. (1998). «Kalila wa-Dimna». I Julie Scott Meisami og Paul Starkey (red.), *The Routledge Encyclopedia of Arabic Literature*, London/New York: Routledge.

Eggen, Nora S. (2018). «From Handmaiden of Theology to Handmaiden of Area Studies: Philological Approaches to Arabic-Islamic Studies in Norway». *Islam and Christian-Muslim Relations* 29:4, s. 445–464.

Eggen, Nora S. (2021). «Islam and Norway in the 19th century». I David Thomas og John Chesworth (red.), *Christian-Muslim Relations. A Bibliographical History. Volume 17. Great Britain, the Netherlands and Scandinavia (1800–1914)*. Leiden/Boston: Brill.

Fück, Johann (1955). *Die arabischen Studien in Europa*. Leipzig: Otto Harrassowitz.

Hjärpe, Jan (1993). «Förord». I *'Abdallah Ibn al-Muqaffa': Kalila och Dimna*, overs. Lotty Berencreutz, Furulund: Alhambra Förlag AB,

Kronholm, Tryggve (1995). *Spegelbilder. Den arabiska litteraturens historia*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Løkkegaard, Frede (1992). «Semitisk-østerlandsk filologi». I Povl. Johs. Jensen og Leif Grane (red.), *Københavns universitet 1479–1979. Bind VIII: Det filosofiske fakultet – 1. del*, s. 477–509. København: Københavns universitet.

Marroum, Marianne (2011). «Kalila wa Dimna: Inception, Appropriation, and Transmimesis.» I *Comparative Literature Studies*, 48:4, s. 512–540. DOI: 101353/cls.20110058 (downloaded 28/092020)

Montgomery, James E. (2000). «Ibn Faḍlān and the Rūsiyyah». *Journal of Arabic and Islamic Studies* 3, s. 1–25.

Said, Edward W. (1985 [1978]). *Orientalism*. Penguin Books.

Shamma, Tarek (2009). «Translating into the Empire. The Arabic Version of Kalila wa Dimna.» I *The Translator* 15, s. 65–86.

Skaare, Kolbjørn: «C A Holmboe». I Norsk Biografisk Leksikon/Store Norske Leksikon. Nedlastet 6. juni 2020 fra:

Noter

[1] Takk til Nora S. Eggen for hjelp til å spore opp diverse tidlige kilder.

[2] De biografiske opplysningene er basert på Skaare/Norsk biografisk leksikon; Collett (2011), s. 262–4.

[3] Eggen (2018), s. 451.

[4] *Norsk Bog-fortegnelse 1814–1847* (Kristiania, 1848).

[5] Skaare/Nbl.

[6] Skaare/Nbl; Collett (2011), s. 425f og 466ff.

[7] Kirkehistoriker Einar Molland skriver: «En samlet bibeloversettelse med det Gamle Testamente i ny oversettelse fra grunnteksten kom 1891. I arbeidet med den hadde en rekke medarbeider deltatt: adjunkt Thistedahl og professorene Kaurin, Holmboe, Diectrichson, Nissen, Johnson og Caspari. Den siste har den største andel i verket.» («Norske og danske bibeloversettelser brukt i Norge», Tillegg II, i Sir Frederic Kenyon: *Bibelen: håndskrifter, funn og forskninger*, 1951, Oslo: Land og kirke, s. 145).

[8] Som antydnet i Eggen (2021), s. 67.

[9] *Exposition de la foi musulmane* (Paris, 1822).

[10] For begrepsbruken se flere referanser i Eggen (2021), s. 66, note 4.

[11] Av Christian Martin Frähn (1782–1851).

[12] «Alexander Seippel» i Norsk biografisk leksikon og Norsk Oversetterleksikon; Eggen (2018), s. 450–51. Montgomery (2000) gir en oversikt over tekstutgaver og oversettelser til europeiske språk, men nevner ikke disse tidlige skandinaviske bidragene.

[13] De Blois (1998), s. 423.

[14] Marroum (2011), s. 512–13.

[15] Brockelmann, «Kalīla Wa-Dimna», *Encyclopaedia of Islam*, andre utgave.

[16] Tarek Shamma (2009) hevder at den utstrakte oversettelsesvirksomheten fra persisk til arabisk i denne perioden var et uttrykk for at ikke-arabiske intellektuelle ville sette sitt kulturelle preg på det arabisk-islamske riket.

[17] Historien om hvordan filosofen Bidpai fikk i oppdrag av kongen å forfatte en bok med kloke råd; historien om hvordan perserkongen sendte sin lege Barznieh[17] til India for å få fatt i denne visdomsboken; og endelig et kapittel som går inn på Barzniehs livshistorie og livsfilosofi. Holmboe transkriberer merkelig nok Barznieh (med /n/): Den arabiske skriften har برزويه og er transkribert av andre som Barzouyéh, Barzoe, Burzoe og liknende.

[18] *La version arabe de Kalilah et Dimnah d'après le plus ancien manuscrit arabe daté*. Brockelmann karakteriserer den som «an excellent edition».

[19] Selv om forlaget ikke opplyser om dette og oppgir *Kalila wa-Dimna* (arabisk) og ikke *Le livre de Kalila et Dimna* (fransk) som originalens tittel på kolofonsiden.

[20] I dag Institut National des Langues et Cultures Orientales (INALCO).

[21] Fück (1955), s. 156.

[22] Said (1978), s. 128–130.

[23] Jeg har ikke hatt tilgang til denne teksten. Et eksemplar befinner seg i det Kongelige Danske Bibliotek i København.

[24] Bd. 11, s. 148–64; Carl Theodor Johannsen (1804–40) «underviste kortvarigt på Københavns Universitet. Han udgav i 1835 en hebraisk formlære. Det Kgl Bibliotek har et manuskript med hans filologiske optegnelser, som intet menneske formodentlig har konsulteret», ifølge epost fra professor Jakob Skovgaard-Pedersen ved Københavns universitet (21. juni 2020).

[25] Peter Treschow Hanson (1783–1843) fra Larvik, skolegang i Tyskland, som voksten tilbake i Norge, der han blant annet «oversatte vitenskapelige avhandlinger» til tysk. Se Store norske leksikon: https://snl.no/Peter_Treschow_Hanson.

[26] Johannsen (1934), s. 158. Som at «Orientaleren nemlig oppfatter sjeldent et Bilde i dets Totalitet, men sædvanlig kun een Side, som

hans Phantasies eiendommelige Retning medfører den».

[27] Jf. https://de.wikipedia.org/wiki/Philipp_Wolff.

[28] Ifølge I. G. N. Keith-Falconer, som i 1885 utga en oversettelse av *Kalilah and Dimnah* basert på en syrisk-aramaisk oversettelse fra den arabiske til Ibn al-Muqaffa' («Introduction», s. xviii, note 1).

Dette innlegget ble skrevet i Arabisk og merket Holmboe Christopher Andreas, 15. juni 2021 [<https://www.oversetterleksikon.no/2021/06/15/christopher-andreas-holmboe-1796-1882/>].